

## Att vara konsthantverkare

*Upphör att betrakta konsthantverkarna som en grupp som enbart använder sin hobby som yrke. Utnyttja i stället deras speciella kunskaper om idé- och formgivning samt förmågan att tillsammans med andra specialister genomföra idéerna, skriver textilkonstnärinnan Gunilla Johanson, vice ordförande i Sveriges Konsthantverkares och Industriformgivares förening. Konsthantverkarna – eller brukskonstnärerna som hon föredrar att kalla dem – måste delta i för dem dyrbara utställningar för att allmänheten skall få veta vad de kan och för att knyta kontakter med uppdragsgivare. Hon hälsar därför med glädje Riksutställningars initiativ till ersättning åt utställarna. Men konstnärerna själva har också mycket att lära när det gäller att marknadsföra sina produkter.*

Att vara konsthantverkare, formgivare, designer det är att ha ett yrke, som många tror är en hobby. Det vilar ett skimmer av romantik och t o m glamour över det, en romantik fjärran från den arbetsamma och slitiga vardag, som de flesta av yrkets utövare lever i.

Redan de skiftande yrkesbeteckningarna ger en aning om begreppsförvirringen. Det vore skönt om fler ville använda den beteckning som står i lagen, nämligen brukskonstnär. Ett bra och entydigt ord, som varken anger form, material eller tillverkningsätt.

Utbildning till brukskonstnär ges för närvarande i Stockholm på Konstfackskolan och i Göteborg på Konstindustriskolan. Den är fyraårig, men eftersom antalet sökande är mångdubbelt större än de som antas, krävs flerårig praktik och förskolor för att komma in. Till detta yrke, med sina ovanligt osäkra utkomstmöjligheter, har alltså de flesta utbildat sig i minst sex år, och nya skaror strömmar ständigt till. Ett egendomligt fenomen, som antingen måste tillskrivas ovan omtalade romantiska skimmer, en enorm begåvningsreserv eller möjligen bristande information om vad det hela går ut på. »Det är så tjuvigt, att gå på Konstfack.» Nåja, bortfallet efter avslutad utbildning är också stort. Det jämnar alltså ut sig, men eftersom flertalet av dem som faller bort skulle kunna göra en mycket god insats om de bara togs något litet om hand efter sin statliga utbildning är det en del som talar om slöseri med människor och medel.

Det delas ut en del statliga och kommunala stipendier, men det är ett mycket litet fåtal som drabbas och det är inte säkert att det är den bästa formen för stöd, det borde i varje fall inte vara den enda. Stipendierna uppfattas ofta som »nådepengar» och de flesta är betydligt mer intresserade av uppdrag. Man kunde t o m tänka sig statligt och kommunalt anställda brukskonstnärer. Vi har ju statliga teatrar så tanken är inte så svindlande.

### Brukskonstnären i produktionen

En brukskonstnär kan vara knuten till en industri eller bedriva egen verksamhet som fri konsult eller med hantverksmässig tillverkning. Olika typer av kombinationer är ganska vanligt. Det är nästan genant att behöva påpeka en så enkel och självklar sak, som att allt som tillverkas ju faktiskt måste se ut på något sätt och att det behövs en yrkesman för att få fram den ur olika synpunkter mest funktionella formen. Med våra höga lönekostnader borde det vara helt naturligt att lägga ner omsorg och yrkeskunskap också på det ledet i produktionen och inte lämna det till någon med »god smak» eller kopiera andras produkter som sålt bra. Det sker tyvärr alltför ofta, även om det givetvis finns lysande undantag.

Trots Sveriges stolta traditioner på konstindustrins område råder fortfarande stor osivshet om hur en brukskonstnär kan fungera och var han kommer in i produktionskedjan. Alltför ofta slutar samarbetet i en stor besvikelse från bägge håll. Det kan bero på att uppdraget inte är

klart definierat och på den egendomliga motsägelse som ligger i att vi växelvis betraktas som hobbyarbetare och som trollkarlar/undergörare som skall sätta »desajn» på produkterna – komma in i sista ledet när allt annat är bestämt och knappast längre kan rubbas. Ingen kan fungera på det sättet, inte en brukskonstnär heller. Låt oss i stället komma in på ett tidigare stadium, vara med från början i diskussioner om den tilltänkta produkten. Vi måste få använda våra specialkunskaper, som är idé- och formgivning samt förmåga att, tillsammans med andra specialister, genomföra idéerna. Då kan resultatet bli ett fruktbarande och lönsamt samarbete. Det kan också löna sig att våga satsa på tämligen nyutbildat och därmed oerfaret folk men under förutsättning att det ges en inlärningsperiod – naturligtvis. Man hör ofta klagomål på att elever från Konstfack ingenting kan. Jodå, de flesta kan men inte alla branscher i detalj, det skulle kräva ännu längre utbildning och den är betungande nog som den är. Som sagt, det känns litet genant det här, att behöva påpeka så elementära saker.

### Utställningsproblem

Många brukskonstnärer producerar själva sina idéer – unika föremål eller små serier. De måste satsa på utställningar för att visa vad de gör och för att få en möjlighet att sälja, d v s leva på sitt yrke. Det har under de senaste, låt oss säga fem, åren inte varit särskilt opportunt att syssla med detta. Några har envetet kämpat

vidare i alla fall och en del har överlevt. Det känns visserligen som vore det en svängning på väg. Press, radio och t o m TV har börjat intressera sig igen, men under åren som gått har mycket tigits ihjäl som varit värt ett bättre öde.

En konsthantverksutställning, ett gratis tidsfördriv för intresserade »kulturkonsumenter» en regnig söndag. I bästa fall en kontaktmöjlighet för uppdragsgivare/köpare och utövare. Under alla omständigheter en oerhört dyrbar satsning för den som ställer ut. Javisst ja, utställningshyran, säger någon. Det är riktigt att den kan vara mycket kännbar, men även om lokalen ställs till förfogande helt kostnadsfritt är det inte där den största kostnaden ligger. Nej, den ligger på arbetet med att skapa och tillverka föremålen. Materialet kan också vara en dryg utgift. Det ligger ofta åratals hårt arbete bakom en utställning, ett arbete, där utdelningen i form av inköp eller uppdrag är ytterst oviss. Men utställningen är ändå nödvändig, eftersom den är en av de få vägar som finns att nå ut med det man gör.

De här problemen har vi naturligtvis gemensamma med bildkonstnärerna och liksom de anser vi att det vore mycket rimligt med någon form av »tittpeng» i stil med STIM-pengarna för musikutövare. Det borde inte vara alltför svårt att finna någon form för detta om viljan och förståelsen finns. Glädjande nog har Riksutställningar löst problemet. Där kommer fr o m första juli i år hyra att utgå till de konstnärer som medverkar i utställningar, baserad på konstverkens värde och ut-

ställningstidens längd. Det visar en förståelse för konstnärrens insats i sammanhanget, som känns oerhört positiv. Hittills har alla runtom en utställning – tjänstemän, vaktmästare, ev guider m fl – fått betalt men inte den som skapat det som alla de andra sköter. Detta är en uppenbar och självklar orimlighet. Att »kostnadsfritt» delta i en vandringsutställning kan bli en dyrbar historia, eftersom föremålen ofta är ganska nerslitna när de kommer tillbaka.

#### **Kraven på marknadsföring**

Det behövs en ny inställning till brukskonstnärerna, om vi skall kunna fungera som yrkesutövare och inte bara som grädden på tårtan och rosen i knapphålet. Våra speciella kunskaper måste utnyttjas och användas, vi måste få arbeta tillsammans med andra yrkesutövare, bli insatta grundligt i vad uppdraget gäller. Det sker men alltför sällan. Ofta hör man att det är svårt att få tag på oss och därför blir det så att några, kända namn får alla uppdragen. Andra yrkesutövare annonserar man efter, det kan man göra med oss också. De flesta har arbetsprover, klippböcker och liknande att visa, så att det går att bilda sig en uppfattning om de passar för uppdraget. Jag anser att det här gäller i lika hög grad för kontinuerliga uppdrag i form av hel- eller halvtidsanställning som uppdrag för ett begränsat projekt, antingen det är fråga om en serieprodukt eller konstnärlig utsmyckning.

I respekten för yrket måste också ingå att man räknar med att betala för be-



ställt och utfört arbete. Det händer alldeles för ofta att en brukskonstnär ombeds göra några skisser och förslag och sedan avspisas – i bästa fall med några hundralappar i »skissarvode» – därför att förslagen inte stämde med vad uppdragsgivaren tänkt sig eller för att förutsättningarna ändrats. Naturligtvis skall ingen behöva köpa vad han inte vill ha eller har användning för. Därför krävs det samarbete och en uppgörelse från början. De första skisserna kan utgöra grundlag för vidare diskussion, användas som utgångspunkt för fortsatt arbete så att ett, för alla parter tillfredsställande, resultat till slut kan uppnås. Här felar brukskonstnärerna i hög grad själva. Många skyggar för den ekonomiska uppgörelsen, kanske av rädsla att mista uppdraget, kan-

ske av okunnighet.

Också bland brukskonstnärerna behövs en mer realistisk inställning till yrket än vad många har nu. Det räcker inte med att vara en begåvad och kunnig idéskapare, formgivare och hantverkare. Man måste också kunna sköta ekonomiska uppgörelser, marknadsföra sin produkt, vara försäljare antingen det gäller idé eller konkret föremål.

Att vara brukskonstnär, ett yrke som är spännande, intressant – i synnerhet för dem som får en chans att utöva det. Ett yrke med många utvecklingsmöjligheter just för att det faktiskt inte finns några fasta former för hur det ska utövas, men också ett yrke där man gång på gång måste bevisa sin kompetens.